

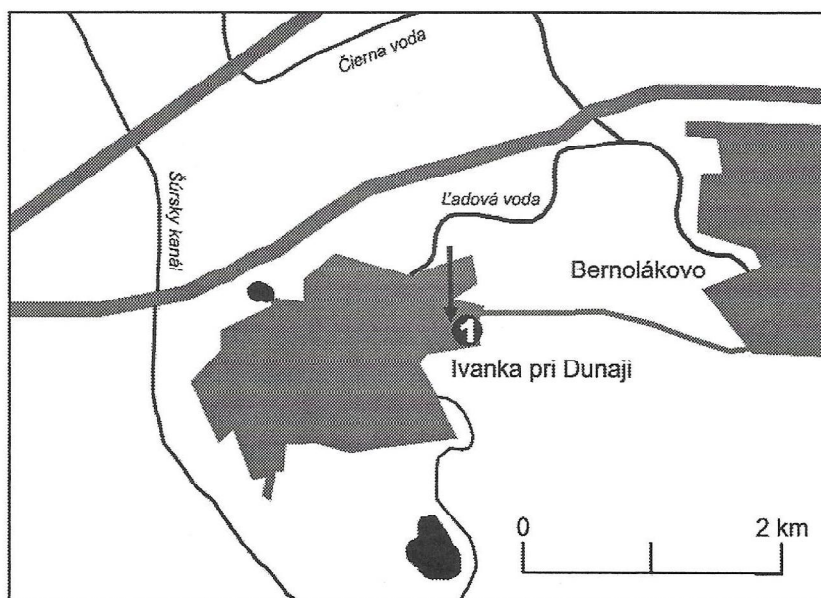
ĎALŠIE NÁLEZY Z DOBY RÍMSKEJ V IVANKE PRI DUNAJI

VLADIMÍR TURČAN

Germánske žiarové pohrebisko v Ivanke pri Dunaji je v odbornej literatúre známe už od konca štyridsiatych rokov 20. storočia. Prvé hroby, nájdené pri kopaní základov domu, publikoval F. Brouček (1938 – 1939, 145–149). Ďalšie hroby, narušené v roku 1954, objavitelia neoznámili. Nové nálezy sa zistili v roku 1960 pri úprave dvora. Po ich ohlásení sa na lokalite uskutočnil záchranný archeologický výskum pod vedením L. Kraskovskej, pričom bolo preskúmaných 26 hrobov (Kraskovská 1965, 163–182; Lenharčík 1996, 42–48).

V roku 2002 zistil spolupracovník SNM-Archeologického múzea J. Lenharčík, že v súkromnom vlastníctve sa nachádza ďalší hrobový celok zo zmieneneho pohrebiska, pozostávajúci z hlinenej urny (1), železného nožička (2) a hlineného praslena (3).

Podľa zistených informácií ostatný obsah urny (t. j. spálené kostičky, prípadne žiarom zničené drobné predmety či fragmenty predmetov) nálezca vyhodil. Hrob bol nájdený tesne

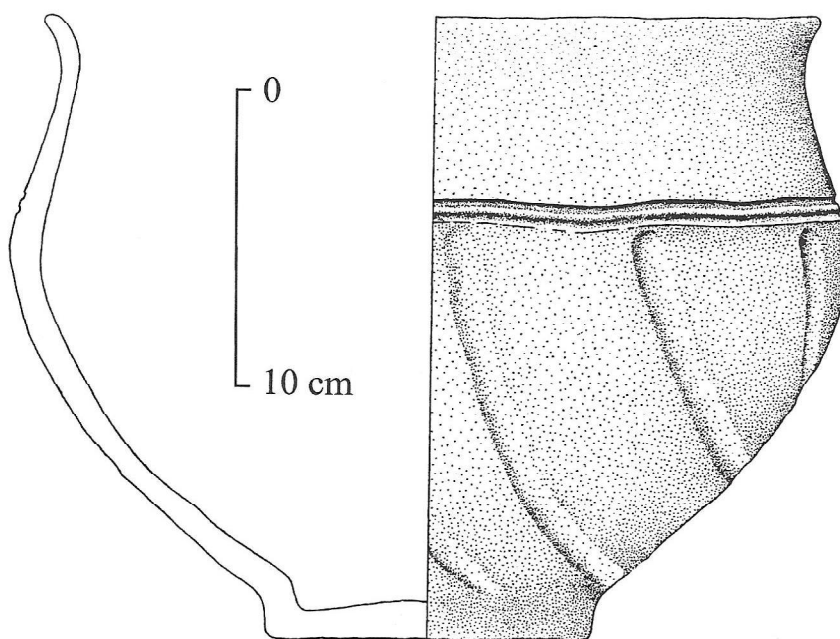

Obr. 1 Ivanka pri Dunaji. 1: germánske žiarové pohrebisko. Nález urny označený šípkou

pri stene rodinného domu pri zemných prácach. Majiteľ umožnil SNM-Archeologickému múzeu zachránené nálezy zdokumentovať. Nezávisle na uvedenom hrobovom celku získal iný spolupracovník SNM-Archeologického múzea informáciu o existencii hlineného kahanca, ktorý mal takisto pochádzať z Ivanky pri Dunaji, pričom sa podľa sprostredkovaných informácií našiel spolu s črepmi, ktoré však objaviteľ odhodil. Podľa toho istého zdroja sa miesto objavu nachádza „smerom na Bernolákovo“, teda na východnom konci obce, kde sa rozkladalo aj spomínané pohrebisko (obr. 1). Presnejšiu lokalizáciu nálezu sa však nepodarilo zistiť, súvis s pohrebiskom nie je teda jednoznačný. Kahanec (4) bol takisto poskytnutý SNM-Archeologickému múzeu na zdokumentovanie.

Opis predmetov

1. Urna hlinená s baňatým telom, esovite profilovaná s von vyťahnutým zaobleným okrajom. Hrdlo zdobené dvojitou obvodovou ryhou, (obr. 2).
2. Nožik železný s rapom obojstranne ostro odsadenom. Ostrie aj tyl sa zbiehajú súmerne k špičke. Tyl je tesne pri trní zdobený (obr. 3: 1).
3. Praslen hlinený kónického tvaru so základňou lievikovite prehĺbenou. Rozmery: v. 2,3 cm, priemer základne 3,7 cm, priemer vrcholu 1,4 cm, priemer otvoru 0,7 cm, svetlohnedej farby (obr. 3: 2).
4. Kahanec hlinený kruhovitého tvaru so stredovým diskom lemovaným okružným prstencom. Otvor na vlievanie oleja je umiestnený excentricky tesne pri prstenci. Disk s mierne prchnutou strednou časťou je zdobený reliéfny figurálnym obrazom rozkročenej postavy s lukom v ľavej ruke a so zdvihnutou pravou rukou. Plecia sú zdobené hrbolčkami a zrejme rozpadnutými rastlinnými úponkami. Dno je bez kolku, povrch kahanca nehladený, svetlo-tehlovej farby (obr. 3: 3).

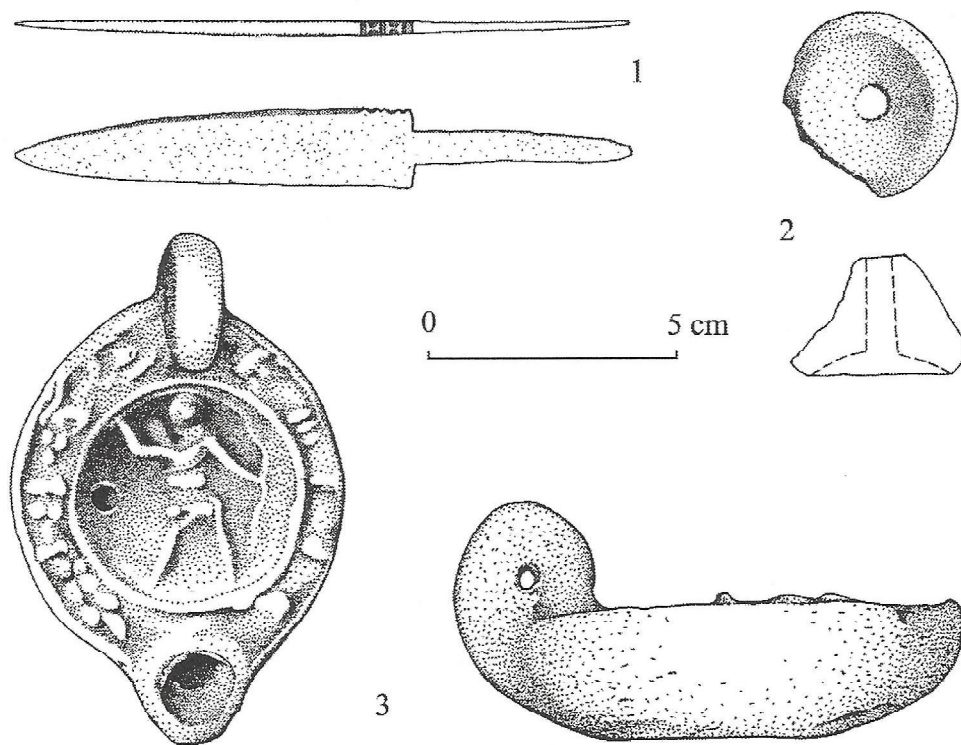
Obr. 2 Ivanka pri Dunaji. Hlinená urna

Hlinenú urnu, esovite profilovanú nádobu (obr. 2) možno vzhľadom na pomer jej výšky a šírky označiť ako terinu. Materiálom a tvarom zapadá medzi známe keramický inventár z pohrebiska v Ivanke pri Dunaji, hoci priamu analógiu medzi ostatnými urnami nemá. Miestnu provenienciu tejto teriny naznačuje nález takmer totožného tvaru a výzdoby vo výplni polozemnice, preskúmanej pozdĺž Seneckej cesty medzi Ivankou a Vajnorami. Podľa sprievodných nálezov, predovšetkým pohára s prehýbanými stenami a mortáriom so zelenou glazúrou je obsah objektu datovaný do 4. storočia (Varsik – Elschek 2001, 209). Počiatok esovitých terín zdobených šikmým žliabkovaním na tele však možno podľa hrobových nálezov datovať už do 3. storočia, ako ukazujú napríklad nálezy z Bešeňova (Kolník 1961, Tab. II: 5a) alebo Očkova (Kolník 1956, 276). J. Tejral synchronizuje tieto tvary do spoločného horizontu Očkov – Kostelec – Ivanka, datovaného do fázy C₁ (Tejral 1975, 50).

Ako ďalší hlinený predmet obsahoval hrobový celok z Ivanky pri Dunaji *praslen* (obr. 3:2). Ide už o tretí exemplár z tohoto pohrebiska (Kraskovská 1965, 171). U praslenov nemožno konštatovať žiadne chronologické alebo teritoriálne rozdiely. Typologicky (triedenie pozri Droberjar 2002, 271) prevládajú prasleny kónické alebo dvojkónické. Časť bádateľov ich považuje za indikátora ženských hrobov (Kolník 1961, 256).

Posledným známym predmetom zo spracovaného celku je *nôž* (obr. 3: 1), celkovo ôsmy z pohrebiska. Podobne ako prasleny, ani nože nepatria z chronologického hľadiska k určujúcim artefaktom. V porovnaní s antickými tvarmi (Dolenz 1992, 94–96) vykazujú nože germánskej proveniencie len malú tvarovú variabilitu. Treba však upozorniť na názor T. Kolníka, podľa ktorého možno obojstranne odsadené ostrie, ako je tomu v prípade sledovaného exempláru, považovať za relatívne mladší prvok (Kolník 1961, 254). Jediným menej obvyklým prvkom na noži z Ivanky pri Dunaji je výzdoba na tupej hrane pri odsadení od trňa v podobe vbitých krížikov. Táto výzdoba sa viaže na nálezy z druhej polovice 2. storočia a pretrváva aj v storočí nasledujúcom (Droberjar – Špaček 2003, 333). Nožík nenesie stopy po ohni alebo násilnom poškodení, typickom pre artefakty, ktoré prešli procesom kremácie spolu s ich majiteľom.

Ako je uvedené vyššie, Ivanka pri Dunaji bola podľa informácií spolupracovníka SNM-AM aj miestom nálezu hlineného fircmného kahanca (obr. 3: 3). Nakoľko sa miesto objavy nepodarilo presne lokalizovať, je otázný aj možný súvis s pohrebiskom. Podľa neoverených informácií sa kahanec našiel spolu s črepami, ktoré však nálezca vyhodil. Na lampe nie sú vidieť žiadne stopy po ohni ani iné poškodenie. Uviest' treba aj skutočnosť, že lampka bola hrubo modelovaná s nehladeným povrchom. Ak nepredpokladáme, že ide o novodobú kópiu (ani túto alternatívu nemožno úplne vylúčiť), máme pred sebou provinčný výrobok lokálnej dielne. Tvarom tela a napojením na jednoduchý kruhovitý horák zodpovedá Loeschckeho typu VIII (Loeschcke 1919, 237). Výskyt predmetných tvarov možno sledovať od 2. storočia až po 4. storočie (Iványi 1935, 14), pričom v závislosti od času predpokladajú bádatelia degeneráciu pôvodného tvaru. Ľudská postava, zobrazená na disku (obr. 3: 3) je motív, známy ako výzdoba aj na iných kahancoch. Takmer úplne identickú analógiu možno vidieť napríklad na lampe z Carnunta. E. Alram-Sternová sledovaný výjav interpretuje ako Dianu, oblečenú v chítone s lukom v ľavej ruke a pravou sa dotýkajúcou tulca na rameni (Alram-Stern 1989, 91, Taf. 5: 5; 18: 71). Tenký plastický pásik (t. j. podľa

Obr. 3 Ivanka pri Dunaji. 1 železo, 2 – 3 hlina

vedenej interpretácie luk) však v prípade nálezu z Ivanky pri Dunaji siaha nad hlavu postavy, kopírujúc zaoblený okraj disku. Tento prvok má aj lampa z Vindonissy. Tu však má postava tulec položený na zem vedľa pravej nohy. S. Loeschcke postavu identifikoval ako Herkula, ktorý trhá zlaté jabĺčka zo stromu Hesperovien (Loeschcke 1919, 365; k mytologickému obsahu scény pozri: Zamarovský 1969, 183, 192).

Pomocou dosiaľ známych nálezov nie je možné vymedziť hranice germánskeho pohrebiska v Ivanke pri Dunaji Ani zistenie ďalšieho, tu spracovaného hrobu sa na tomto konštatovaní nič nemení. Informácia, ktorú však nemožno prehliadnúť, sa viaže k hlinenej urne, ktorá má takmer totožnú paralelu, pokiaľ sa týka tvaru a výzdoby v len o niekoľko kilometrov vzdialenom objekte (Varsík – Elschek 2001, 209; sídliskový nález má menšie rozmery). Čo sa týka kahanca, teda artefaktu, aký sa v germánskom prostredí vyskytuje len výnimočne (Krekovič 1983, 512–514; Jančo 2001, 178–179), ostáva pre nedostatok informácií ohľadom presnej lokalizácie jeho súvis s pohrebiskom otázný.

LITERATÚRA

- ALRAM-STERN, E. 1989: Die römische Lampen aus Carnuntum. Wien.
- BROUČEK, F. 1938–39: Pohřebiště z doby římských provincií v Ivanke pri Dunaji. SbMSS 32–33, s. 145–149.
- DROBERJAR, E. 2002: Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Praha.
- DROBERJAR, E. – ŠPAČEK 2003: Žárové hroby a ostrovní (?) nález z mladší doby římské v Čelákovících. Archeologie ve středních Čechách 7, 2003, s. 319–347.
- DOLENZ, H. T. 1992: Studien zu den Eisenmessern vom Magdalensberg in Kärnten. Carinthia I, 182, s. 92–134.
- IVÁNYI, D. 1935: Die panonische Lampen. Eine typologisch-chronologische Übersicht. Budapest.
- JANČO, M. 2001: Nálezy lámp z doby římské v Čechách. Pam. arch 92, s. 165–183.
- KOLNÍK, T. 1956: Popolnicové pohřebisko z mladší doby římské a počátku stahovania národov v Očkove pri Piešťanoch. SIA 4, s. 233–300.
- KOLNÍK, T. 1961: Pohrebisko v Bešeňove. SIA 9, s. 219–300.
- KRASKOVSKÁ, L. 1965: Popolnicové pohrebisko v Ivanke pri Dunaji. SIA 13, s. 163–182.
- KREKOVIČ, E. 1983: Römische Lampenfunde in slowakischen Barbaricum. AR 35, s. 510–516.
- LENHARČÍK, J. 1996: Dávnovek Ivanky pri Dunaji. Ivanka pri Dunaji.
- LOESCHCKE, S. 1919: Lampen aus Vindonissa. Zürich.
- SZENTLÉLEKY, T. 1969: Ancient Lamps. Budapest.
- TEJRAL, J. 1975: Die Probleme der späten römischen Kaiserzeit in Mähren. St AÚ ČSAV v Brně 3.
- VARSÍK, V. – ELSCHKE, K. 2001: Dve záchranné akcie medzi Bratislavou – Vajnorama a Ivankou pri Dunaji. AVANS v roku 2000, s. 208–209.
- ZAMAROVSKÝ, V. 1969: Bohovia a hrdinovia antických bájí. Bratislava.

WEITERE RÖMISCH-KAISERZEITLICHE FUNDE AUS IVANKA PRI DUNAJI

VLADIMÍR TURČAN

Zu dem bereits bekannten germanischen Gräberfeld in Ivanka pri Dunaji (Bez. Senec, Abb. 1) ist eine weitere Grabeinheit im Besitz des Finders hinzugekommen, die aus einer Tonurne (Abb. 2), einem Eisenmesser (Abb. 3: 1) und einem tönernen Spinnwirtel (Abb. 3: 2) besteht. Die Funde sind ans Ende des 3. Jahrhunderts bis in die erste Hälfte des 4. Jahrhunderts datierbar. In einer anderen Privatsammlung in Ivanka pri Dunaji befindet sich auch eine Tonlampe mit Figuralzene (Abb. 3: 3). Die Figuralzene kann man als Diana interpretieren oder als Herkules, der die Goldäpfel von dem Hesperiden-Baum pflückt. Der Zusammenhang der Tonlampe mit dem Gräberfeld ist jedoch nicht belegt.